

Het dak en de zuilen

Het is prettig na vele maanden weer regelmatig contact met U te krijgen. Al is het dan wat mij persoonlijk betreft, alleen maar in dit kwartiertje op de eerste zondag van de maand. Het zal U wel net zo gegaan zijn als mij met de vacantiетijd. Overeenkomstig ons Nederlandse klimaat van negen maanden winter en drie maanden slecht weer. Of hoorde U tot de bevoorrechten die hun vacantiетijd al in de mooie tijd van de voorzomer gehad hebben? Anders zult U ook wel van het regehuweer de nodige ergernis ondervonden hebben. Wat mij betreft: Ik heb tijdens een paar van die regendagen nog eens zitten piekeren over een ander niet zo opwekkend verschijnsel, waarmee wij Nederlanders wel bij uitstek begiftigd zijn: ik bedoel de verzuiling. Het is tussen twee haakjes, een van de zonderlingste woorden in ons taalgebruik: verzuiling. De theorie van de zuilen is dunkt me voor de laatste oorlog ontstaan. Het heette toen dat de verschillende levensbeschouwelijke richtingen de zuilen waren, waarop het dak van de Nederlandse eenheid rustte. Maar intussen, kan men wel zeggen, zijn de zuilen zo veelvuldig en vooral zo dik geworden, dat men door de zuilen der verscheidenheid het dak van de eenheid niet meer zien kan. Door de bomen het bos niet meer zien, is een oude zegswijze, maar hier kan men wel zeggen: door de zuilen het dak niet meer zien. Ik heb het gevoel dat wij ons met die zuilen langzamerhand een onbewoonbaar huis hebben gebouwd. Trouwens daar is in onze kring iedereen wel van overtuigd. Maar het huis zit nu eenmaal zo in elkaar, en de moeilijkheid is, dat je nu zo maar niet die zuilen weg kan trekken. Dan stort de boel in. En als je één van de zuilen wegtrekt, dan is de kans niet klein dat het dak terecht komt op de kop van de mensen die daar zo ijverig aan het trekken zijn. Dat klinkt niet zo optimistisch, maar ik heb ook inderdaad het gevoel, dat de zaak er op het ogenblik ook in dit opzicht niet zo eenvoudig uitziet. Juist ook niet voor humanisten. Ik zal U wel geen geheim verklappen als ik zeg, dat ik wat de verzuiling betreft, ertegen ben; juist als humanist.

De nadruk die wij leggen op het menselijke in ieder mens, maakt het ons onmogelijk te denken langs de lijnen van de levensbeschouwelijke afgrenzingen. Maar daarmee zijn we er nog niet, nu we in dit huis wonen. Dat is me de laatste tijd eigenlijk nog weer duidelijker geworden dan vroeger. Mag ik daar eens even met U over doorpraten? We zien op het ogenblik weer sterker dan voorheen een bewust streven naar een algemeenheid, die de afzonderlijke zuilen kan vervangen. De doorbraakpoging van de P.v.d.A., waarin Katholieken, Protestant en Humanisten met anderen samenwerken voor concrete politieke doeleinden, heeft daar ook een stoot aan gegeven. Maar er is bij het streven naar algemeenheid buiten het politieke vlak iets op te merken, dat mij om het maar eerlijk te zeggen, een beetje verontrust. Bij de stichting van de P.v.d.A. hebben vooraanstaande mannen uit het Katholieke, Protestantse en Humanistische Kamp, samen met anderen getracht elkaar te vinden en zo het zuilen-systeem te doorbreken. Maar wie zijn eigenlijk op het ogenblik de kampioenen van de algemeenheid? Ik heb geprobeerd me daar eens rekenschap van te geven. En ik geloof, dat men daarbij onder de voormannen vooral twee groepen kan onderscheiden, die ik zou willen noemen „randkerkelijken” en „functionarissen”. Wat bedoel ik daar nu mee, als ik dat zo zeg? Wel, in de eerste plaats vindt men bij de zoekers naar algemeenheid vaak die godsdienstige mensen die tamelijk ver van het centrum van hun kerk afstaan; zoals buitenkerkelijke christenen, zeer vrijzinnige protestanten en wat alleenstaande hervormden; ook wel opposante gereformeerden. Zij vinden in het kerkelijke werk geen plaats en voelen zich bij de ongodsdienstige van welke schakering ook niet thuis. Dat is één groep. En als tweede groep vinden we dikwijls de functionarissen van organisaties en instellingen, die in hun arbeid geen partij mogen

kiezen, maar voor ieder open moeten staan, zoals vakbondsbestuurders, departementsambtenaren, hoofden van onderwijsinrichtingen, e.d. Natuurlijk heeft het zijn betekenis dat deze groepen de idee van de algemeenheid stellen in onze verzuilde samenleving. Maar er is één bezwaar. Namelijk dat men op die manier helemaal niet de zuilen samenvoegt, maar tussen de zuilen een nieuwe zuil opricht... d.w.z. medewerkt aan... de verzuiling! De algemeenheid dreigt op die manier niet tot een realiteit te worden, maar tot een strijdkreet.

Voor ons humanisten zit hier een gevaar in. Wij voelen ons door aard en overtuiging tot de samenwerking met andersdenkenden aangetrokken. Maar dan moeten die andersdenkenden — niet aan de rand, maar in het centrum van hun eigen levenssfeer — ook ten volle meedoen. En allen die samenwerken moeten ten volle voor hun overtuiging kunnen uitkomen. Nu dreigt het echter dikwijls zo te gaan, dat van de bewuste vertegenwoordigers vanuit het centrum van een levensovertuiging alleen de humanisten meedoen, en dan hun mond moeten houden, omdat anders de randfiguren uit andersdenkende kring zouden worden afgeschrikt. Maar dat is voor ons onaanvaardbaar. Wij zijn geen kleurloze recruten van de algemeenheid! Als het zo zou gaan dan zouden de humanisten hun organen moeten opheffen, terwijl de anderen de hunne in stand houden en daarnaast ook nog wel willen aanvaarden dat sommigen van hen in algemene organisaties meewerken. Dat wil zeggen dat deze vorm van algemeenheid zich richt tegen de emancipatie van de jongste groep die tot zelfbewustzijn komt. Tegelijk opent dat de mogelijkheid voor de onverschilligen om te ontkomen aan de beslissing omtrent de wezenlijke levensvragen. Ze vinden een gemakkelijke uitweg in de algemene organisatie. Deze wordt daardoor het laatste bolwerk van de kleurloosheid en de vlakheid.

Nu zou ik niemand het recht op kleurloosheid en vlakheid willen betwisten, al zal ik met hem blijven worstelen om zijn ziel, om een uitdrukking van Henriette Roland Holst te gebruiken. Maar het is de vraag of men op die manier tegen de praktische arbeid opgewassen is. Want daar gaat het om. Het is immers wel goed te bedenken dat het niet om de levensbeschouwelijke organisaties zelf gaat. Het bestaan van de kerken en b.v. het Humanistisch Verbond betekent op zichzelf nog allerminst verzuiling. Het is niet anders dan de uitdrukking van het feit, dat er verschillende levensovertuigingen zijn en dat men zich daarvan gezamenlijk bewust is. Men wil zijn overtuiging tezamen beleven en belijden, zich tezamen bezinnen, tezamen opkomen voor zijn rechten en tezamen trachten wat voor anderen te betekenen als dat gewenst wordt. Dat is nog geen verzuiling. En wie zich aan deze gemeenschappelijke verantwoordelijkheid onttrekt, omdat dit reeds verzuiling zou zijn, gebruikt al een heel doorzichtig schijnargument. Maar moeilijker wordt het als men ook allerlei praktische arbeid op grondslag van de levensovertuiging aanpakt. Wat is daarvan te zeggen? Eén ding is zeker: humanisten zijn niet te vinden voor b.v. een schooltandartsendienst op levensbeschouwelijke grondslag. We vinden dat onzin en kunnen ons niet goed voorstellen dat anderen daarvoor deugdelijker argumenten kunnen aanvoeren dan versterking van hun machtspositie. Ook voor de school op grondslag van een levensovertuiging voelen we niet, al kunnen we begrijpen dat anderen daar anders over denken.

Maar bij het maatschappelijk werk b.v. ligt het anders. Daar zou ik een levensbeschouwelijke achtergrond wel willen verdedigen, tenminste voor vele vormen. Daar eist de praktijk het naar mijn mening vaak genoeg. Allereerst voor de maatschappelijke werker zelf. Die kan niet een heel leven teren op het enthousiasme van de zeventienjarige, die dit beroep kiest. In zijn beroepsleven veertig jaar lang gesteld tegenover ontmoedigende ontreddering en narigheid, moet hij steun vinden in een hechte levensovertuiging, wil hij zijn werk kunnen volhouden en met bezieling verrichten. Maar ook de client, de mens in nood dus, richt zich eerder tot een geestverwant, dan tot een andersdenkende en vindt daar vaak ook meer steun. En bovenal: Een bezielende levensovertuiging blijkt in staat te zijn de talloze vrijwilligers te activeren die het praktische werk behoeft. De emancipatie van de buitenkerkelijke humanisten betekende in ons land tegelijk de mobilisatie van dit volksdeel om zijn aandeel te nemen in de praktische sociale arbeid in ons volksleven.

Dus toch maar verzuiling? Neen, dat is mijn bedoeling niet. Er zijn wel mogelijkheden tot samenwerking. Niet alleen in technisch opzicht, t.a.v. bureaus, gebouwen en scholing, maar ook in het dagelijks werk. En niet alleen in de top, maar in alle geldingen. Maar daarvoor is wederzijds vertrouwen nodig en een zorgvuldige voorbereiding van de samenwerking van de kernen der levensbeschouwelijke organen uit. Degenen die dit het meeste wensen en daar het meest toe bereid zijn zijn de humanisten. Hoe meer hun werkzaamheden zich ontplooiën, hoe vaster zij verworteld zijn in de buitenkerkelijke wereld, hoe krachtiger ze

kunnen opkomen voor hun aanspraken op gelijkgerechtigdheid, des te groter de kans op een samenwerking met andersdenkenden die de verzuiling waarlijk doorbreken kan. Dat vergt de bereidheid tot een open en ernstig gesprek, dat vergt ook wederzijds respect. Dat vergt een schroomvallig en tastend pogen tot samen doen zonder brokken maken. Juist daarom is het zo misdadig uit nationaal oogpunt dat een man als professor Zeeghers op het ogenblik bezig is zulk een poging te torpederen die op bescheiden schaal was ondernomen ten behoeve van de onderontwikkelde gebieden.

Daartegenover kan ik slechts stellen onze wil tot werkelijke ontmoeting en eerbiediging van de ander. Ik wil geen apartheid en geen monopolie voor wie dan ook. Geen streven naar onzakelijke machtsposities en zieltjeswinnerij, maar samenwerking om de medemens werkelijk te dienen. Niet door onze overtuiging te verloochenen, maar zelfbewust en solidair. Dat is, geloof ik, de weg naar algemeenheid, of ik zou liever zeggen verbondenheid, niet als kreet, maar als opdracht. Een opdracht voor ons allemaal, vind ik. Want ieder van ons kan in zijn dagelijkse omgang met andersdenkenden de mogelijkheid daartoe voorbereiden.

Dr. J. P. VAN PRAAG

EEN KOSTBAAR BEZIT

Prijs f 2.50

vormt de humanistische

WEEKKALENDER 1958

**Bestelt
tijdig!**

welke zijn waarde ontleent aan de
fraaie uitvoering en de opgenomen citaten
(gekozen door H. G. Cannegieter)

Reeds nu verkrijgbaar bij het **CENTRAAL BUREAU HUMANISTISCH VERBOND**
Oudegracht 152, Utrecht - Telefoon 030-10163 - Postrekening 304960

HET WOORD VAN DE WEEK

VERSCHIJNT
WEKELIJKS
6 OCTOBER 1957

Frankering bij
Abonnement
UTRECHT

De Heer
Mevrouw
Mejuffrouw

Onbestelbare exemplaren
terug aan:
Oudegracht 152. Utrecht

Het Woord van de Week

Humanistische radiolezingen uitgesproken voor de Vara-microfoon.

Administratie: Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht, Postgiro 304960.

Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 1.— p. kwart., losse numm. f 0,25, buitenland f 4,60 p j